

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** В статті розкривається теоретична сутність ефективності як економічної категорії та її особливості в інноваційної діяльності*

***Ключові слова:** ефект, ефективність, результативність, ефективність інноваційної діяльності.*

Постановка проблеми. Успішне функціонування вітчизняних аграрних підприємств і досягнення стратегічних переваг в умовах конкурентного середовища суттєво залежать від ефективності їхньої інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефекту, ефективності в різні роки розглядали Вознюк Г.Л., Волков В.П., Душенькіна О.О., Загородній А.Г., Ільїн А.І., Карінцева О.І., Ковалєв В.В., Ковальчук І.В., Мельник Л.Г., Осовська Г.В., Покропивний С.Ф., Смовженко Т.С., Станкевич В.І., Шегда А.В. та інші вчені-економісти. Визначенням сутності ефекту та ефективності інноваційної діяльності займалися Балабанов І.Т., Бухалков М.І., Горобець О.А., Загородній А.Г., Костевко В.І., Маркова С.В., Поканевич Ю.В., Сенів Б., Скалюк О.В. та інші. Але на сьогоднішній день відсутня єдина точка зору щодо їх визначення.

Ціль роботи. Метою статті є визначення сутності категорій ефекту та ефективності інноваційної діяльності та узагальнення теоретико-методологічних засад щодо їх дослідження.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічні засади ефективності розмежовують поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту і витрат, що його викликали.

Ефект (від лат. effectus - виконання, дія) означає результат, наслідок певних причин, дій. Ефект може вимірюватися в матеріальному, соціальному,

грошовому вираженнях. У тому випадку, коли результати отримують грошову оцінку, говорять про економічний ефект.

В таблиці 1 наведені приклади сучасних трактувань сутності категорії «ефект».

Таблиця 1

Трактування сутності категорії «ефект»

Автор	Визначення
Загородній А.Г. [9, с. 146], Ковальов В.В. [11, с. 250;]	результат діяльності
Ковальчук І.В. [12, с. 518]	перевищення результатів діяльності над витратами
Осовська Г.В. [18, с. 624]	результат реалізації заходів для підвищення ефективності виробництва
[23]	результат, що досягається, у його матеріальному, грошовому, соціальному вираженні

Ефектом характеризується будь-яка взаємодія, яка дає результат. Проте ефект і ефективність не збігаються. Ефективність властива не будь-якій взаємодії, а лише цілеспрямованій, тому ця категорія має управлінський характер і відображає перш за все ступінь досягнення мети.

В таблиці 2 наведені трактування сутності категорії «ефективність».

Проаналізувавши думку вчених щодо сутності категорії «ефективність», можемо сказати, що переважає точка зору, згідно з якою ефективність – це відношення результатів до витрат (ресурсів), тобто так зване «традиційне» визначення.

Є науковці, які ототожнюють категорії «результативності» та «ефективності». Так, наприклад, Бухалков М.І. визначає, що: «Ефективність – це співвідношення ефекту (результату) і витрат (ресурсів), що зумовили цей ефект» [2, с. 341]. Звернувши увагу на твердження, які наведені у стандарті ISO 9000:200 п.3.2.14-3.2.15 [4] визначимо, що ефективність – це співвідношення між досягнутими результатами та використанням ресурсів; результативність – це ступінь реалізації запланованої діяльності і запланованих результатів.

Трактування сутності категорії «ефективність»

Автор	Визначення
Душенькина О.О. [5]	ефективність підприємства - ефективність до оновлення, коли виявляються фактори, що впливають на роботу підприємства і здатність до оновлення, тобто визначається здатність підприємства до освоєння в поточному періоді нових виробів, необхідних ринком в наступні періоди
Покропивний С.Ф. [7]	характеризує величину перевищення вартісної оцінки очікуваних (фактичних) результатів над сумарними витратами ресурсів за певний розрахунковий період
Ільїн А.І. [8]	результативність господарської діяльності, співвідношення між досягнутими результатами праці (живої та уречевленої)
Загородній А.Г. [9, с. 146]	результативність економічної діяльності, реалізація економічних заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату
Мельник Л.Г., Карінцева О.І. [17]	ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною він був досягнутий
Сурмін Ю.П. [22, с. 354]	досягнення встановлених системою цілей
Федулова Л.І. [25]	оптимальне співвідношення задоволеності потреб певних груп
Шегда А.В. [26, с. 514]	ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних засобів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу

Досить часто економісти до категорій «ефективність», «результативність» прирівнюють «продуктивність». Але, на нашу думку, це є недоречним. Безумовно, головною ознакою кожної з цих категорій є те, що вони відображають підсумок (бажано позитивний), який показує відношення результату до витрачених ресурсів.

Головною відмінністю всіх цих понять є ступінь та повнота (за різними напрямками) досягнення цілей діяльності. Ми цілком згодні з Марковою С.В. [15], яка вважає головними ознаками:

- продуктивності – отримання результату вчасно і з мінімальними витратами;
- ефективності – отримання корисного ефекту;
- результативності – одержання результату (бажано позитивного).

В якості вимірників продуктивності вона пропонує продуктивність

ресурсів (праці), ефективності – ефекти (економічний, соціальний інші), результативності – результат (наприклад, збільшення прибутку на 20 %).

Необхідність оцінки різноманітних видів ефективності інноваційної діяльності та вдосконалення форм і методів такої оцінки для практичної розробки інноваційних проектів та програм потребує вдосконалення критеріїв такої оцінки та приведення їх у відповідність до вимог інвесторів та державних органів. У навчальній і науковій літературі розгляду понять «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності приділяється значна увага (табл. 3).

Економічний ефект виступає в якості кількісного показника, який повинен враховувати у вартісному вигляді весь розмір результатів та витрат і рівень впливу якісних видів інноваційних ефектів, одержаних від здійснення інноваційної діяльності. У науково-методичній літературі трапляються різні погляди щодо видів ефектів від інноваційної діяльності. Так, у Фатхутдинова Р.А. [24, с. 379] розглянуто чотири види ефектів: економічний, науково-технічний, соціальний та екологічний. У дослідженнях Лисенко Л.А. [14], Мединский В.Г. [16] пропонують враховувати шість видів ефектів: економічний, науково-технічний, фінансовий, ресурсний, соціальний та екологічний. У роботі Ідельменова С.В. [10] враховуються п'ять видів ефектів інноваційної діяльності, як-от: соціально-політичний, економічний, науково-технічний, екологічний та етнічно-культурний. І, нарешті, у роботі Волкова О.І. та Денисенка М.П. [6] розглянуто можливість врахування економічного, наукового, науково-технічного, технічного та соціального ефектів.

Безумовно, враховуючи широкий спектр застосування, інноваційна діяльність може мати різні види ефектів, їх класифікація повинна відображати багатоаспектність та різноманітність функцій відповідної сфери діяльності. Так, інноваційна діяльність в аграрній сфері створює наступні ефекти:

- економічний (перевищення доходу від виробництва над витратами на нього);
- соціальний (покращення умов життя, ступінь соціального розвитку);
- екологічний (збереження екологічної обстановки і забезпечення

населення екологічно безпечними продуктами харчування);

– технічний (підвищення науково-технічного рівня виробництва);

– технологічний (ступінь використання ресурсів);

– комерційний (економія за рахунок скорочення часу виходу товару на ринок);

– бюджетний (вплив результатів інноваційної діяльності на доходи і витрати відповідного (державного, регіонального або місцевого) бюджету).

Таблиця 3

Трактування сутності категорій «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності»

Автор	Визначення
ефект інноваційної діяльності	
Горобець О.А. [3]	метод числення ефекту інновацій, заснований на зіставленні результатів їхнього освоєння з витратами, дозволяє приймати рішення про доцільність використання нових розробок
Поканевич Ю.В. [19]	економічний ефект виступає в якості кількісного показника, який повинен враховувати у вартісному вигляді весь розмір результатів та витрат і рівень впливу якісних видів інноваційних ефектів, одержаних від здійснення інноваційної діяльності на підприємстві
Скалюк Р.В., Декалюк О.В. [21]	інноваційний ефект - це перспективна перевага, яка здатна забезпечити оптимізацію розвитку й діяльності підприємства й поява якої, пов'язана з послідовним процесом розробки, створення та реалізації певного виду інноваційного продукту, що залежно від цього сприятиме визначенню певних особливостей конкретно типу переваг, що отримуються на мікро- та макrorівні економічного середовища
ефективність інноваційної діяльності	
Балабанов І.Т. [1]	економічна ефективність інновації означає, що результат, отриманий в ході вкладень інвестицій та всіх ресурсів (грошових, матеріальних, інформаційних, робочої сили) в новий продукт або операцію (технологію), має певний корисний ефект
Костевко В.І. [13]	під ефективністю інноваційної діяльності підприємства варто розуміти кількісне вираження її результативності за допомогою системи показників, які характеризують відношення результатів інноваційної діяльності до витрат на її здійснення
Маркова С.В. [15]	ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності - це комплексний показник, який характеризує ступінь задоволення суб'єкта станом та формою об'єкта інноваційної діяльності, разом з цим суспільство отримує корисний ефект
Сенів Б. [20]	у загальному вигляді економічна ефективність інновацій визначають порівнянням результатів із витратами, що забезпечили цей результат

Безумовно, наведену класифікацію видів ефектів можна доповнювати, виділяючи в межах конкретного виду різновиди в залежності від мети та завдань дослідження. На їх основі необхідно будувати критерії та показники, які повинні свідчити про ефективну інноваційну діяльність на рівні підприємства, галузі або країни, а також надавати можливість на основі отриманих результатів прогнозувати цю діяльність у наступних періодах.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що при вивченні ефективності інноваційної діяльності необхідно розрізняти поняття «ефекту» та «ефективності»; визначати види ефектів, які створюються у відповідній сфері діяльності; використовувати класифікацію ефектів для побудови системи критеріїв та показників ефективності інноваційної діяльності.

Перспективи подальшого дослідження тісно пов'язані з вдосконаленням кількісної оцінки ефектів від інноваційної діяльності з урахуванням специфіки аграрної сфери.

***Аннотация.** В статье раскрывается теоретическая сущность эффективности как экономической категории и ее особенности у инновационной деятельности.*

***Ключевые слова:** эффект, эффективность, результативность, эффективность инновационной деятельности.*

***Summary.** In the article theoretical essence of efficiency opens up as to the economic category and its feature at innovative activity.*

***Keywords:** effect, efficiency, effectiveness, efficiency of innovative activity.*

Література.

1. Балабанов, И.Т. Инновационный менеджмент / И.Т. Балабанов. – СПб.: «Питер», 2000. – 208 с.
2. Бухалков М.И. Внутрифирменное планирование: Учебник. / М.И. Бухалков. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 400 с.
3. Горобець О.А. Методи оцінки ефективності запровадження інновацій на підприємстві [Електронний ресурс] / О.А. Горобець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2, Т. 1 - Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_2/zmist.files/33.pdf

4. ДСТУ ISO 9000:2001 (ISO 9000:2000, IDT). Системи управління якістю. [Електронний ресурс] Основні положення та словник / Державний стандарт України. – К.: Держстандарт України, 2001. – 40 с. – Режим доступу: <http://www.guds.gov.ua/document/>

5. Душенькина О.О. Економіка підприємства: конспект лекцій [Електронний ресурс] / О.О. Душенькина. – Электронное издание, Эксмо, 2009. – 85 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/190151/>

6. Економіка й організація інноваційної діяльності : підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. / за ред. О.І. Волкова і М.П. Денисенка. – К. : Вид. дім «Професіонал», 2004. – 960 с.

7. Економіка підприємства: Структурно-логічний навч. посіб. / За ред. д-ра екон. наук, проф. С.Ф. Покропивного . — К.: КНЕУ, 2001. — 457 с.

8. Економіка підприємства: Навч. посібник. / В.П. Волков, А.І. Ільїн, В.І. Станкевич // Під ред. А.І. Ільїна. – 2-е вид., виправл. – М.: Нове знання, 2004. – 672с.

9. Загородній А.Г. Фінансовий словник [Текст] / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 4-е вид., випр. та доп. – К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Львів. банк. ін.-ту НБУ, 2002. – 566 с.

10. Ильдеменов С.В. Инновационный менеджмент / С.В. Ильдеменов, А.С. Ильдеменов, В.П. Воробьев. – М. : Изд-во «Инфра», 2002. – 208 с.

11. Ковалёв В.В. Введение в финансовый менеджмент [Текст] / В.В. Ковалёв. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 768 с.

12. Ковальчук І.В. Економіка підприємства [Текст]: Навч. посіб. / І.В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. – 679 с.

13. Костевко В.І. Методологічні питання оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / В.І. Костевко – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2011>

14. Лисенко Л.А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства / Л.А. Лисенко // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб., 2007. – № 78. – С. 94-100.

15. Маркова С.В. Теоретико-практичні засади визначення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / С.В. Маркова // Сталий розвиток економіки Всеукраїнський науково-виробничий журнал – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_2/104.pdf
16. Медынский В.Г. Инновационный менеджмент : учебник / В.Г. Медынский. – М. : Изд-во «Инфра-М», 2004. – 295 с.
17. Мельник Л.Г. Економіка підприємства: Конспект лекцій: Навч. посіб. Л.Г Мельник, О.І. Карінцева. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 412 с.
18. Осовська Г.В. Менеджмент організацій [Текст]: Навч. посіб. / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2007. – 676 с.
19. Поканевич Ю.В. Види ефективності інноваційної діяльності / Ю.В. Поканевич // Економіка Крима. – 2010. – № 1(30). – с. 66-69
20. Сенів Б. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства: проблеми і шляхи розв'язання [Електронний ресурс] / Б. Сенів – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2010_14-15/Ukrainska_nauka-14-15_2010/30_Seniv.pdf
21. Скалюк О.В. Ефекти та ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств / О.В. Скалюк, Р.В. Декалюк / Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 149-154.
22. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. / Ю.П. Сурмин – К.: МАУП, 2003. – 368 с.
23. Українсько-російський економічний тлумачний словник / Авт.-упор. В. М. Копоруліна. – Харків: Факт, 2005. – 400 с.
24. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – СПб. : Изд-во «Питер», 2002. – 400 с.
25. Федулова Л.І. Менеджмент організацій: Підручник. / Л.І. Федулова – К.: Либідь, 2003. – 448 с.
26. Шегда А.В. Економіка підприємства: Підручник / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614 с.